

Program Wschód-Wschód: **Partnerstwo Ponad Granicami**

IM. STEFANA

FUNDACJA
BATOREGO

Program Wschód-Wschód: Partnerstwo Ponad Granicami

Fundacja im. Stefana Batorego

Sapieżyńska 10a

00-215 Warszawa

tel. (48 22) 536 02 00

fax (48 22) 536 02 20

batory@batory.org.pl

<http://www.batory.org.pl>

Redaktor

Sylwia Sobiepan

Współpraca

Elżbieta Grygiel, Justyna Janiszewska

Redaktor językowy

Izabella Sariusz-Skąpska

Korektor

Magdalena Czaplicka

Projekt okładki

Teresa Oleszczuk

Fotoskład

TYRSA Sp. z o.o.

Copyright by Fundacja im. Stefana Batorego

ISBN 83-89406-52-7

Dystrybucja bezpłatna

Warszawa 2005

Program Wschód-Wschód: Partnerstwo Ponad Granicami

Program Wschód-Wschód – Partnerstwo Ponad Granicami jest finansowany przez Open Society Institute i działa we wszystkich krajach Europy Środkowej, Wschodniej i Południowej oraz w Azji Centralnej, w których istnieją fundacje sieci Open Society Institute.

Celem programu jest wspieranie międzynarodowej współpracy na rzecz wprowadzania i utrwalania przemian demokratycznych, budowy i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz upowszechniania nowatorskich rozwiązań problemów społecznych.

W ramach Programu Wschód-Wschód przyznawane są dotacje, przeznaczone na międzynarodowe projekty realizowane w Polsce, na udział polskich uczestników w przedsięwzięciach organizowanych w innych krajach regionu oraz na projekty współpracy między nowymi państwami członkowskimi Unii Europejskiej, kandydatami i potencjalnymi kandydatami UE oraz jej wschodnimi sąsiadami.

Międzynarodowe projekty realizowane w Polsce

Polskie organizacje i instytucje mogą ubiegać się o dotacje na projekty realizowane we współpracy z partnerską organizacją z co najmniej jednego kraju regionu (Europa Środkowa, Wschodnia, Południowa, Azja Centralna). Projekty mogą dotyczyć różnych dziedzin życia społecznego, ekonomicz-

nego, politycznego, powinny mieć jasno sformułowane cele i sprecyzowane konkretne rezultaty. Ważne jest, by udział partnerów z krajów regionu inicjował lub rozwijał trwałą współpracę osób i instytucji ponad granicami – współpracę, która może przyczynić się do wypracowania dobrych modeli społecznego działania oraz rozwiązywania problemów w skali zarówno lokalnej, jak i regionalnej.

Udział polskich uczestników w przedsięwzięciach organizowanych w innych krajach regionu

O dotacje mogą ubiegać się osoby z Polski, zaproszone do udziału w projektach realizowanych w innych krajach regionu (Europa Środkowa, Wschodnia, Południowa i Azja Centralna), pod warunkiem, że dany projekt jest popierany przez działającą w danym kraju fundację z sieci Open Society Institute.

Integracja europejska

W roku 2005 w ramach Programu Wschód-Wschód otwarta została nowa ścieżka dotacyjna na projekty współpracy między nowymi państwami członkowskimi Unii Europejskiej, kandydatami i potencjalnymi kandydatami UE oraz jej wschodnimi sąsiadami. W ramach tej ścieżki wspierane będą inicjatywy, mające na celu wykorzystanie doświadczeń akcesji europejskiej w krajach Europy Środkowej dla przyszłych krajów członkowskich Unii i dla jej wschodnich sąsiadów.

Więcej informacji na temat działania programu i terminy składania wniosków podajemy na stronie internetowej www.batory.org.pl/wschod. Można się też skontaktować z koordynatorem programu Sylwią Sobiepan (tel. 536 02 70; e-mail: wschod@batory.org.pl)

**Program Wschód-Wschód:
Partnerstwo Ponad Granicami
w latach 2000–2004**

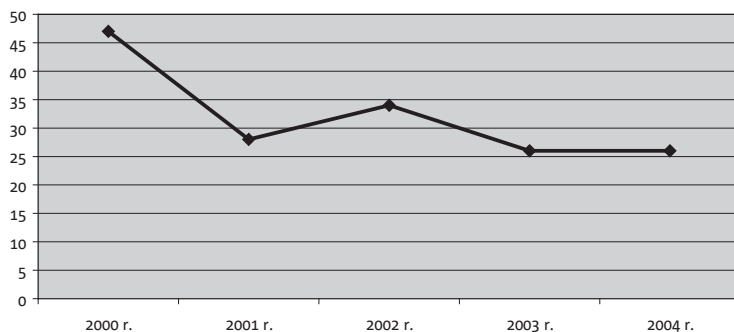

Międzynarodowe projekty realizowane w Polsce

W latach 2000–2004 Program Wschód-Wschód dofinansował 161 projektów realizowanych na terenie Polski – na dotacje przeznaczono 4 143 179 zł. Średnia kwota dotacji wyniosła 26 000 zł, najwyższa – 110 200 zł, najniższa – 146 zł. Najwięcej dotacji przyznano w 2000 roku – 47. W kolejnym roku przyznano niemal o połowę mniej – 28. W 2002 roku liczba dotacji wzrosła do 34. W latach 2003 i 2004 sfinansowanych zostało po 26 projektów.

Liczba dotacji na projekty realizowane w Polsce w latach 2000–2004

Tematyka i rodzaje projektów

W minionym pięcioleciu ponad 10 procent zrealizowanych projektów dotyczyło społecznych aspektów zdrowia i medycyny – zajmowano się zarówno zdrowiem psychicznym, poszczególnymi chorobami (autyzm, AIDS), jak również tematyką niepełnosprawności. Szczególnie dużo projektów z tej kategorii (8) zostało zrealizowanych w roku 2000; z czasem następował spadek liczby projektów dotyczących zdrowia. Podobna liczba projektów podejmowała tematykę aktywności obywatelskiej – rozwoju społeczności lokalnych, samorządności oraz wsparcia rozwoju i działania organizacji pozarządowych. Najwięcej tego rodzaju projektów dofinansowano w latach 2000 i 2001. Praca socjalna również znalazła się wśród często poruszanych tematów – najczęściej podejmowano kwestie bezdomności oraz profilaktyki i leczenia uzależnień. Absolutną palmę pierwszeństwa dzierżą jednak projekty dotyczące współpracy i aktywizacji młodzieży – stanowią one ponad 30 zrealizowanych projektów (niemal 20 procent ogółu dotacji). Tak duża liczba projektów młodzieżowych wynika m.in. z ogłoszenia w 2003 roku konkursu „Społeczna aktywizacja młodzieży”. Wśród obszarów cieszących się pewną popularnością warto wymienić projekty dotyczące przedsiębiorczości wiejskiej, jak również ekologii. Co roku realizowano po jednym do dwóch projektów z każdego z tych tematów. W latach 2000–2004 Program Wschód-Wschód dofinansował realizację 10 projektów historycznych, dotyczących zarówno wojny polsko-sowieckiej, relacji polsko-ukraińskich, jak również najnowszej historii Polski i przemian następujących po 1989 roku. Znacznie rzadziej podejmowano kwestie: mniejszości narodowych, wielokulturowości i regionalizmu, szkolnictwa wyższego, praw człowieka i mediów – dofinansowano po 3–6 projektów z każdego z wyżej wymienionych tematów.

Konkursy tematyczne i projekty długofalowe

Znaczna część projektów realizowanych w ramach Programu Wschód-Wschód ma charakter długoterminowy – są to serie powiązanych ze sobą spotkań, często odbywających się w więcej niż jednym kraju. Długofalowe inicjatywy w bezpośredni sposób realizują zasadę Programu, by projekty prowadziły do powstania trwałego partnerstwa. Na inicjatywy wieloletnie wydano w ciągu 5 lat 1 813 940 zł, co stanowi 33 procent wydatków programowych

Od 2003 roku w ramach programu ogłaszane są konkursy tematyczne, zawężające zakres problematyki do jednego wybranego obszaru tematycznego. Część konkursów miała charakter zamknięty, tzn. do udziału w nich zapraszane były konkretne, wybrane organizacje, które gwarantowały zazwyczaj wysoki poziom realizowanych działań, miały sprawdzonych partnerów za granicą i były gotowe do realizacji wieloetapowych inicjatyw.

Projekty z tych konkursów są z zasady projektami długofalowymi. W 2003 roku, kiedy odsetek projektów długoterminowych był szczególnie wysoki (63%), a dotacje na tego typu projekty przekroczyły 600 000 zł, ogłoszone zostały dwie edycje konkursu „Społeczna aktywizacja młodzieży”. W ramach głównego obszaru zostały dodatkowo wyodrębnione cztery ścieżki (po dwie dla każdej z ogłaszanych edycji):

- integrowanie upośledzonych i zmarginalizowanych grup młodzieży;
- prawo na co dzień: edukacja obywatelska w szkołach, biura praw obywatelskich, Street Law, samorząd szkolny, dziecko krzywdzone;
- przedsiębiorczość młodzieżowa;
- aktywność lokalna i partycypacja obywatelska młodzieży.

Po dobrym doświadczeniu pierwszego konkursu, w 2004 roku Program Wschód–Wschód ogłosił trzy kolejne:

- Prawa obywatela: obywatel jako pacjent, klient, petent – konkurs nie przyniósł spodziewanych rezultatów – złożono zaledwie 3 wnioski, z czego zatwierdzony i realizowany został tylko jeden (realizacja rozpoczęła się w 2005 r.).

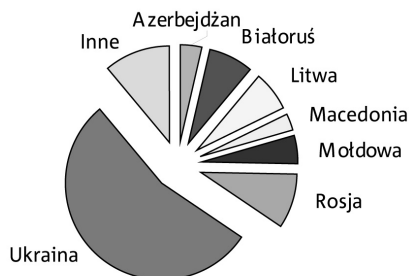
- Szkoła ośrodkiem życia społecznego i kulturalnego na prowincji – zgłoszono 5 wniosków, z czego jeden został zatwierdzony (realizacja odbywa się w 2005 r.).
- Przyjazna granica – celem konkursu było wsparcie lokalnych koalicji, podejmujących działania na rzecz powstawania nowych przejść granicznych, podwyższania standardów obsługi podróżnych przez służby graniczne, poprawy infrastruktury technicznej oraz wyposażenia istniejących przejść granicznych na wschodniej granicy Polski. Specyfika konkursu polegała również na tym, że z racji tematyki mógł on dotyczyć tylko współpracy z partnerami z Ukrainy, Białorusi i Kaliningradu. Na konkurs złożono pięć wniosków, zaś dotacje otrzymały cztery projekty

Geograficzne kierunki współpracy

Ponad dwie trzecie projektów miało charakter dwustronny, pozostała jedna trzecia to projekty wielostronne. W 2000 roku liczba projektów dwustronnych tylko nieznacznie przekraczała połowę wszystkich zrealizowanych projektów, by już w kolejnym roku zwiększyć się do ponad 70 procent. O znaczącym natężeniu współpracy dwustronnej w ramach Programu Wschód-Wschód można mówić w przypadku trzech krajów: Białorusi, Litwy i Rosji. Z białoruskimi partnerami zorganizowano 8 projektów. Z partnerami z Litwy zrealizowano 7 projektów, zaś z Rosji 10.

Niewątpliwie jednak najżywsza współpraca rozwija się pomiędzy organizacjami i instytucjami z Polski i Ukrainy. W latach 2000–2004 zrealizowano w Polsce 58 polsko-ukraińskich projektów, co stanowi ponad połowę wszystkich projektów bilateralnych i niemal 40 procent wszystkich dotacji w ogóle! W 2001 i 2004 roku projekty dwustronne z partnerami z Ukrainy stanowiły 50 procent wszystkich przyznanych dotacji. W znakomitej większości były to projekty realizowane z organizacjami pozarządowymi, w mniejszym stopniu ich odbiorcami były ukraińskie środowiska opiniotwórcze – dziennikarze i akademicy. Sporo projektów było również kierowanych do przedstawicieli samorządów lokalnych. Większość partnerskich organizacji i instytucji pochodziła z dwóch ośrodków – Kijowa i Lwowa, jednak po kilka projektów

Pochodzenie partnerów w projektach dwustronnych w latach 2000–2004

przeprowadzono także z organizacjami z Wołynia, Wschodniej Ukrainy (głównie z Doniecka i Charkowa) oraz Krymu.

Grantobiorcy

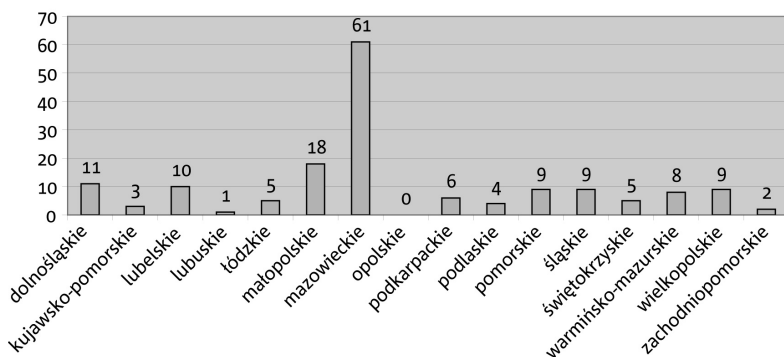
Priorytetowym grantobiorcą dla Programu Wschód-Wschód są organizacje pozarządowe, które otrzymują zdecydowaną większość dotacji. Fundacje stanowiły w badanym okresie ok. 39 procent odbiorców dotacji, natomiast stowarzyszenia oraz pozostałe organizacje pozarządowe 45 procent grantobiorców, co razem daje aż 84 procent ogółu korzystających z dotacji Programu Wschód-Wschód. W pozostałej liczbie 13 procent przypada na uczelnie wyższe i ich jednostki oraz instytuty naukowo-badawcze, a 3 procent na innego typu instytucje (urzędy administracji publicznej i samorządowej, samorząd zawodowy i szkoły średnie).

Wśród grantobiorców Programu Wschód-Wschód zdecydowanie przeważają organizacje z Warszawy – spośród 61 wniosków z województwa mazowieckiego, stanowiących w przeciągu 5 lat ponad 1/3 wszystkich udzielonych dotacji, większość została złożona przez organizacje warszawskie.

Bardzo aktywnym regionem jest również Małopolska (18 dotacji), ale warto zauważyć, że to nie stolica województwa małopolskiego, ale Nowy Sącz jest tym ośrodkiem, gdzie zrealizowano większość projektów Programu Wschód-Wschód w tym regionie.

Organizacje z kilku regionów prezentują mniej więcej podobną, stosunkowo wysoką aktywność w pozyskiwaniu środków z Programu Wschód-Wschód. W województwach: dolnośląskim, lubelskim, pomorskim, śląskim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim zrealizowano w ciągu 5 lat od 8 do 11 projektów wspartych przez Program Wschód-Wschód.

Dotacje według województw w latach 2000–2004

Udział polskich uczestników w projektach organizowanych w innych krajach regionu

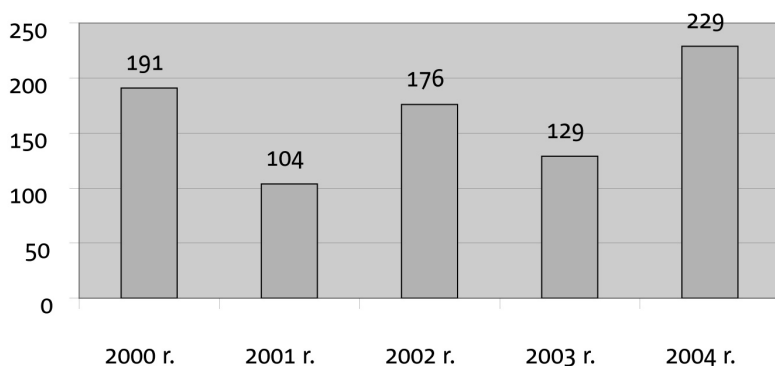
Polskie organizacje i instytucje nie tylko organizują projekty międzynarodowe w Polsce, ale również wysyłają swoich przedstawicieli, aby brali udział w projektach realizowanych w ramach Programu Wschód-Wschód w innych krajach. Osoby wyjeżdżające na takie spotkania mogą ubiegać się o zwrot kosztów podróży od Fundacji im. Stefana Batorego. W przypadku projektów długoterminowych najczęściej poszczególne etapy projektu odbywają się w różnych krajach, stąd organizacje otrzymujące dotacje na realizację swoich projektów w kraju często otrzymują także dotacje podróżne na pokrycie kosztów podróży ich przedstawicieli na zagraniczne etapy projektu.

W ciągu 5 lat 829 polskich uczestników wzięło udział w 233 projektach zagranicznych. Zazwyczaj w jednym projekcie uczestniczy od jednej do trzech osób. W 2004 roku liczba wyjeżdżających była najwyższa – 229 osób wzięło udział w 52 projektach.

Tematyka i rozkład geograficzny projektów z udziałem uczestników z Polski

Niemal ¼ projektów, w których uczestniczyli przedstawiciele polskich organizacji i instytucji, dotyczyła budowania i umacniania społeczeństwa obywatelskiego, rozwoju organizacji pozarządowych i aktywizacji społeczności lokalnych.

Liczba grantów podróźnych w latach 2000–2004

W dalszej kolejności projekty dotyczyły kwestii socjalnych, takich jak pomoc osobom uzależnionym, metody pracy z dziećmi pochodzącymi z trudnych środowisk oraz działania na rzecz poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych. Podejmowano także tematykę dziedzictwa kulturowego, wielokulturowości, kwestii etnicznych, praw człowieka, edukacji – często w kontekście reform szkolnictwa, spraw międzynarodowych, przede wszystkim integracji europejskiej, polityki migracyjnej czy rozszerzenia NATO.

Najczęściej polscy uczestnicy wyjeżdżali na Ukrainę – 56 (24 procent ogółu projektów zagranicznych) i 287 osób, co stanowi prawie 35 procent wszystkich wyjeżdżających. W 30 projektach na Litwie udział wzięło 95 polskich uczestników, a w Rosji w 29 projektach aż 97 osób.

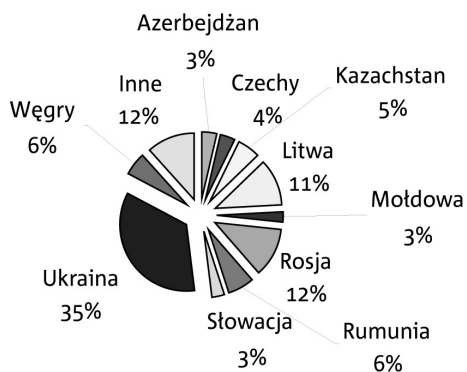
Uczestnicy projektów realizowanych za granicą

Osoby wyjeżdżające to szkoleniowcy, trenerzy, wykładowcy prowadzący w kraju docelowym szkolenia lub seminaria. Większość uczestników wyjazdów reprezentuje organizacje pozarządowe – około 55 procent ogólnej liczby. Przedstawiciele uczelni wyższych i instytutów badawczych stanowią około 16 procent wyjeżdżających, zaś urzędnicy około 8 procent. Podobna

liczba przypada na szkoły – nauczycieli oraz uczniów. W projektach brali również udział dziennikarze, przedstawiciele samorządów gminnych i powiatowych, związków zawodowych, przedsiębiorstw prywatnych oraz partii politycznych.

Udział polskich uczestników w projektach zagranicznych w latach 2000–2004

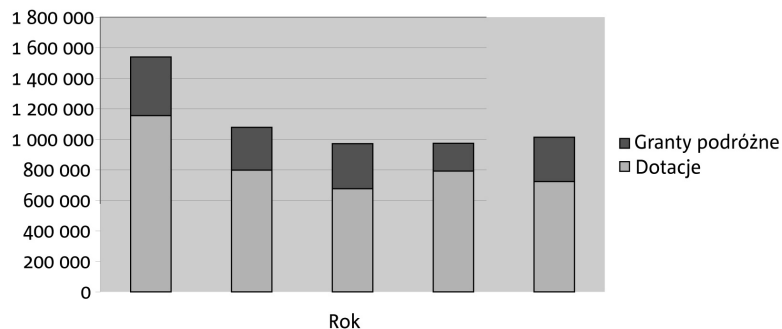
Podsumowanie finansowe

W latach 2000–2004 Program przyznał dotacje na ogólną kwotę 5 575 252 zł, z czego nieco ponad $\frac{3}{4}$ na dotacje dla polskich organizacji i instytucji organizujących wydarzenia w Polsce, zaś pozostałą kwotę na udział ekspertów z Polski w przedsięwzięciach organizowanych za granicą.

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	Ogółem
Dotacje na projekty	1 154 778	798 668	675 977	790 725	723 031	4 143 179
Granty podróżne	384 252	279 388	295 280	182 771	290 383	1 432 073
Razem	1 539 030	1 078 056	971 257	973 496	1 013 414	5 575 252

Tabela 1: Dotacje Programu Wschód-Wschód w latach 2000–2004 (w zł)

Dotacje i granty podróżne Programu Wschód-Wschód w latach 2000–2004 (w zł)

Średnia wysokość dotacji na projekty realizowane w Polsce wynosi około 26 000 (patrz Tabela nr 2), natomiast rzeczywista wysokość waha się od kilku do niemal 100 000 złotych.

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2000–2004
Średnia wartość dotacji	24 570	28 524	19 882	30 413	27 809	26 239
Średnia wartość grantu podróznego	2 012	2 686	1 678	1 417	1 268	1 812

Tabela 2: Średnie wartości dotacji i grantów podrózných w latach 2000–2004 (w zł)

Przykłady projektów realizowanych w ramach Programu w latach 2000–2004

Projekty wieloetapowe

Projekt: *Kobiety Romskie, tączcie się!* – cykl szkoleń i warsztatów dla liderek romskich z krajów Europy Środkowej i Wschodniej (2003)
Grantobiorca: Małopolskie Towarzystwo Oświatowe, Nowy Sącz
Dotacja z Programu Wschód-Wschód Fundacji Batorego: 93 400 zł

Jak pomóc romskim rodzinom w wyjściu z kryzysu wykluczenia? Bieda i analfabetyzm charakteryzują sytuację mniejszości romskich w Europie, a silna tradycja i hierarchiczna struktura tych społeczności utrudnia wdrażanie programów pomocowych nawet w tych krajach, gdzie administracja publiczna wykazuje zainteresowanie wprowadzaniem zmian. Pomoc okazana romskim kobietom jest inwestycją, która w dalszej perspektywie może zmienić jakość życia całej społeczności, ponieważ to na kobietach – zgodnie z romską tradycją – spoczywa obowiązek opieki nad dziećmi i organizacja życia rodziny. Małopolskie Towarzystwo Oświatowe z Nowego Sącza i Klub Kobiet Romskich z Detvy (Słowacja) zrealizowały roczny projekt (od września 2002 do września 2003), w którym brały udział liderki organizacji romskich z Czech, Kosowa, Macedonii, Mołdowy, Polski, Serbii, Słowacji, i Rumunii oraz przedstawicielki Stowarzyszenia Innowatorów Społecznych ASHOKA, organizacji skupiającej osoby kreatywne i zaangażowa-

ne społecznie. Program finansowany był przez fundusz Phare Access i Program Wschód-Wschód. Spotkania i warsztaty umożliwiły wymianę doświadczeń między Romami i nie-Romami, kobietami pragnącymi poprawić sytuację społeczności romskich.

Program szkoleń dla liderek obejmował m.in. metody promowania przedsiębiorczości kobiet, zbieranie funduszy, zagadnienia prawa i oświaty zdrowotnej, roli kultury i edukacji. 16 romskich liderek omawiało z trenerkami konkretne problemy swoich organizacji, zapoznało się z działaniem biur porad obywatelskich i innych organizacji współpracujących z Romami w Polsce.

Jedno ze spotkań poświęcone było tworzeniu międzynarodowego forum; wypracowaniu statutu i programu nowej organizacji wspierającej aktywność stowarzyszeń działających na rzecz kobiet romskich. Ważnym elementem tego spotkania był udział romskich liderek w międzynarodowej konferencji pt. „Rola kobiet w życiu publicznym i ekonomicznym”, organizowanej w Warszawie przez OBWE. W konferencji brali udział przedstawiciele rządów prawie wszystkich krajów europejskich i Stanów Zjednoczonych oraz 14 reprezentantek organizacji romskich z Czech, Kosowa, Macedonii, Mołdowy, Polski, Rumunii, Serbii i Słowacji. Brały one aktywny udział w dyskusjach w czterech równoległych grupach tematycznych, zorganizowały też spotkanie, podczas którego przedstawiły program powstającego forum i jego zadania oraz problemy kobiet romskich w różnych krajach. Oryginalna forma prezentacji przyciągnęła wielu uczestników konferencji, którzy włączyli się w ożywioną dyskusję prowadzoną przez romską studentkę z Macedonii.

Międzynarodowe Forum na Rzecz Kobiet Romskich PALE ROMNJA zostało zarejestrowane w Słowacji w 2003 roku.

Projekt: *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich* – cykl wizyt studyjnych mołdawskich parlamentarzystów, doradców i trenerów rozwoju przedsiębiorczości wiejskiej oraz przyszłych przedsiębiorców w Polsce (2001)

Grantobiorca: Fundacja Wspomagania Wsi, Warszawa

Dotacja z Programu Wschód-Wschód Fundacji Batorego: 58 838 zł

Mołdowa jest pięknym krajem o niskim dochodzie narodowym. Nie ma tam zbyt wielu surowców naturalnych ani rozwiniętego przemysłu, a bogactwo Mołdowy – żyzna ziemia i unikalne walory krajobrazu – nie są wykorzystywane. Trudno wprowadzać reformy systemowe, kiedy środki na rozwój rolnictwa i turystyki są bardzo ograniczone. Polskie doświadczenie ostatnich lat pokazuje jednak, że można osiągnąć szybki postęp w tej dziedzinie, jeśli stworzone zostaną odpowiednie warunki prawne i zmobilizuje się ludzi. Rozwój turystyki wiejskiej pociąga za sobą tworzenie nowych miejsc pracy: wokół pensjonatów agroturystycznych powstają jadłodajnie i sklepy z żywnością ekologiczną, małe muzea regionalne i warsztaty rękodzielnicze, wielu ludzi znajduje także zajęcie przy organizacji festynów, imprez sportowych, w transporcie, informacji turystycznej i służbie ochrony przyrody. Specjaliści z Fundacji Wspomagania Wsi z Warszawy i Krajowego Stowarzyszenia Turystyki Wiejskiej, Kulturowej i Ekoturystyki z Kiszyniowa uznali, że polskie doświadczenia rozwoju obszarów wiejskich można wykorzystać w Mołdowie. Projekt zrealizowany dzięki dotacji Programu Wschód-Wschód polegał na zorganizowaniu trzech następujących po sobie wizyt studyjnych z bardzo intensywnym programem realizowanym w kilku gminach. Najpierw zaproszono do Polski mołdawskich parlamentarzystów, którzy pracują nad nową ustawą o turystyce. Następnie zaproszono dwie grupy ekspertów od turystyki i przyszłych przedsiębiorców: kilkunastu ekologów, rolników, specjalistów do spraw żywienia, przedsiębiorców wiejskich oraz przedstawicieli samorządów lokalnych. Goście z Mołdowy odwiedzili w ciągu dwóch tygodni wiele wsi (m.in. Gietrzwałd i Przerośl) i gospodarstw,

w rozmaity sposób wykorzystujących walory historyczno-przyrodnicze okolicy i lokalną specyfikę. W programie znalazła się m.in. wizyta u gospodarza, który hoduje strusie afrykańskie, i w pensjonacie wyspecjalizowanym w organizacji biesiad. Na konkretnych przykładach wyjaśniono gościom z Mołdowy, jak organizować gospodarstwo agroturystyczne, przystosować budynki do przyjmowania turystów, jak kalkulować koszty i promować własne produkty rolnictwa ekologicznego. W Czarnej Wsi Kościelnej pokazano im Szlak Ginących Zawodów jako przykład budowania oferty turystycznej opartej na zasobach dziedzictwa kulturowego. W Biebrzańskim Parku Narodowym mogli zobaczyć, w jaki sposób wyjątkowe walory krajobrazu wykorzystano do promocji turystyki ekologicznej, dla przyciągania ludzi zainteresowanych obserwacją przyrody, zwierząt i roślin tego unikalnego w skali Europy ekosystemu. Jednym z elementów programu wizyty były także rozmowy z lokalnymi samorządami, podczas których poruszano tematy związane z polityką inwestycyjną i wspieraniem działań na rzecz rozwoju turystyki w gminach. Polscy organizatorzy odwiedzili potem Mołdowę i przekonali się na miejscu, jak wiele tamtejsi rolnicy i przedsiębiorcy skorzystali z zebranych u nas doświadczeń.

Projekt: *Chory psychicznie w społeczności lokalnej* – cykl szkoleń dla lekarzy, pielęgniarek środowiskowych z ukraińskich szpitali psychiatrycznych oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych (2001, 2002)

Grantobiorca: Towarzystwo „Amici di Tworki”, Pruszków

Dotacja z Programu Wschód-Wschód Fundacji Batorego: 20 070zł

Towarzystwo „Amici di Tworki” od kilkunastu lat promuje wiedzę o potrzebach ludzi chorych psychicznie i o konieczności włączania ich w życie społeczne. Istnieje wiele sprawdzonych programów i form zajęć rehabilitacyjnych, dzięki którym chorzy psychicznie mogą – przy odpowiedniej pomocy i po przejściu treningu – żyć poza szpitalem, pracować

i zaspokajać swoje codzienne potrzeby. Ten system rehabilitacji – nazywany psychiatrią środowiskową – jest coraz bardziej popularny w Europie i Stanach Zjednoczonych. Efekty lecznicze, społeczne i ekonomiczne polskiego modelu psychiatrii środowiskowej są na tyle dobre i widoczne, że wzbudzają zainteresowanie naszych wschodnich sąsiadów. Ukraińskie Towarzystwo Rehabilitacji Chorych Psychicznie i Lwowska Klinika Psychiatryczna uznały, że dobre polskie doświadczenia mogą być wykorzystane przez psychiatrów ukraińskich, i poprosiły Towarzystwo „Amici di Tworki” o zorganizowanie wizyty studyjnej dla kilkunastu osób. Realizację tego projektu umożliwiła dotacja Programu Wschód-Wschód.

W 2000 i 2001 roku trzy grupy lekarzy, psychologów i pielęgniarek psychiatrycznych ze Lwowa obserwowały pracę wiodących ośrodków psychiatrycznych w Warszawie. Poprzez udział w terapii zajęciowej dla pacjentów uczyli się, na czym polegają nowe metody rehabilitacji i jak je wprowadzać w codziennej praktyce. Rozmawiali z polskimi lekarzami, rehabilitantami i pielęgniarkami środowiskowymi o konkretnych przypadkach, poznali też obowiązujący w Polsce system prawnej ochrony osób chorych psychicznie. Jednym z zadań psychiatrii środowiskowej jest ograniczenie roli wielkich, zamkniętych szpitali i przekształcanie ich w oddziały dziennej opieki, kluby pacjentów, warsztaty pracy chronionej. Specjaliści ukraińscy podkreślali, że wiele polskich rozwiązań można zastosować na Ukrainie, ale najważniejsze jest wprowadzenie zmian systemowych, co wymaga budowania koalicji wielu organizacji. Podczas spotkań z przedstawicielami polskich organizacji pozarządowych i samorządów lokalnych zapoznali się z ich doświadczeniami w zakresie organizowania opieki poza szpitalami i tworzenia chronionych ośrodków dla osób chorych (takich jak hostele, oddziały dzienne, chronione mieszkania i miejsca pracy). Dr Maria Pałuba, prezes Towarzystwa „Amici di Tworki”, opowiedziała gościom z Ukrainy, jak zdobywać fundusze na cele terapeutyczne przy aktywnym, twórczym udziale pacjentów psychiatrycznych. Towarzystwo zorganizowało szereg wystaw i niezwykle udanych aukcji prac plastycznych wykonanych przez osoby chore psychicznie; wystawy miały miejsce nie tylko w Polsce, ale i na świecie (m.in. w Paryżu).

Ukraińscy lekarze i pielęgniarki poznali działanie środowiskowego modelu opieki psychiatrycznej, która umożliwiła chorym funkcjonowanie we własnej społeczności, poza murami szpitala. Wkrótce potem założyli we Lwowie pierwszy Klub Pacjenta, a teraz przekazują nowe doświadczenia swoim kolegom, pracownikom Lwowskiej Kliniki Psychiatrycznej, i budują koalicję na rzecz zmiany systemu opieki zdrowotnej na Ukrainie.

Projekt: *Szersza wiedza – większe umiejętności* – cykl warsztatów dla terapeutów, rehabilitantów i opiekunów osób niepełnosprawnych z Ukrainy (2004)

Grantobiorca: Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych Res Sacra Miser, Gościeradów

Dotacja z Programu Wschód-Wschód Fundacji Batorego: 46 013 zł

Jak pracować w środowisku lokalnym na rzecz niepełnosprawnych? W jaki sposób można ich włączać w życie społeczności, aktywizować, a tym samym zapobiegać wykluczeniu? Te problemy omawiano w trakcie warsztatów polsko-ukraińskich zorganizowanych przez Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych Res Sacra Miser z Gościeradowa, przy współpracy ze starostwem powiatowym w Kraśniku, Fundacją na Rzecz Rozwoju Rehabilitacji Konnej Dzieci Niepełnosprawnych Hipoterapia z Krakowa i – po stronie ukraińskiej – ze starostwem powiatowym w Łucku. W cyklu spotkań wzięło udział 27 terapeutów, asystentów społecznych i pracowników ośrodków opiekuńczych z Ukrainy. Oprócz teoretycznej podbudowy w formie wykładów na temat sytuacji prawnej i ekonomicznej niepełnosprawnych, zaproponowano im udział w warsztatach z niepełnosprawnymi, a także praktykę w pracowniach terapii zajęciowej i podczas hipoterapii. Dobre praktyki wypracowane przez współpracujące ze sobą ośrodki polskie są łatwiejsze do przeniesienia na grunt ukraiński niż programy realizowane w zamożniejszych krajach Europy Zachodniej. Jednak podstawą wprowadzenia jakiegokolwiek reformy jest zmiana stosunku do osób niepełnosprawnych i umocnienie przekonania, że można wiele zdziałać, wykorzystując istniejące, nawet

skromne środki. Następnym krokiem jest mobilizacja i wzmocnienie rodzin, którym często trzeba udzielić pomocy psychologicznej, organizacyjnej i finansowej. Polskie doświadczenia pokazują, że pomoc taka może pochodzić z różnych źródeł, niekoniecznie z państwowych dotacji. Wiele energii i entuzjazmu wnoszą wolontariusze, którzy odgrywają coraz większą rolę w procesie umożliwiania niepełnosprawnym w miarę normalnego życia. Największe zainteresowanie ukraińskich terapeutów i opiekunów społecznych wzbudziły praktyczne zajęcia z niepełnosprawnymi. Przyglądali się różnym formom terapii w Warsztatach Terapii Zajęciowej w Poniatowej i Nałęczowie, brali udział w zajęciach hipoterapii w Krakowie, odwiedzili przedszkole integracyjne i Zespół Szkół Specjalnych w Kraśniku, a także kilka domów pomocy społecznej w różnych miastach. Ukraińscy uczestnicy warsztatów wskazywali na potrzebę nawiązania stałej wymiany pomiędzy ukraińskimi i polskimi ośrodkami działającymi na rzecz niepełnosprawnych. W ankietach wypełnionych pod koniec pobytu w Polsce goście podkreślili, że zdobyta wiedza i umiejętności praktyczne ułatwią im pracę, a przede wszystkim pozwolą pozbyć się rutyny, wynikającej z finansowych ograniczeń i poczucia niemożności. *Szersza wiedza – większe umiejętności*: tytuł tego projektu wspartego finansowo przez Program Wschód-Wschód w pełni oddaje jego sens. Ostatecznymi beneficjentami projektu są niepełnosprawni, którzy po obu stronach granicy chcą żyć normalnie, w środowisku społecznym, a nie w zamkniętych enklawach. Dobrze przygotowani terapeuci potrafią udzielić im lepszej pomocy w wychodzeniu z cienia izolacji.

Projekt: *Stosunki polsko-ukraińskie w latach drugiej wojny światowej. Trudne pytania o wspólną historię* – cykl seminariów historyków z Polski i Ukrainy (2001)

Grantobiorca: Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej, Warszawa

Dotacja z Programu Wschód-Wschód Fundacji Batorego: 81 800 zł

Od pewnego czasu stosunki polsko-ukraińskie są coraz bardziej przyjazne, do czego przyczyniło się silne wsparcie, jakiego Polacy i władze Rzeczypospolitej udzieliли narodowi ukraińskiemu w czasie niedawnej pokojowej rewolucji. Dobrosąsiedzkie ożywienie z pewnością ułatwi dyskusję historyków o stosunkach polsko-ukraińskich, a szczególnie o nierozwiązanych problemach z okresu drugiej wojny światowej. Warto przypomnieć, że już w 1996 roku Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej i Związek Ukraińców w Polsce podjęły ważną próbę ożywienia dyskusji historycznej. Organizacje te uzgodniły mianowicie, że przygotowują cykl seminariów pod wspólnym tytułem *Polska–Ukraina: trudne pytania*. Patronat merytoryczny nad tym przedsięwzięciem objął Wojskowy Instytut Historyczny z Warszawy i Wołyński Państwowy Uniwersytet w Łucku. Zaczęto regularnie organizować seminaria i dyskusje w gronie historyków zajmujących się tematyką relacji polsko-ukraińskich w czasie drugiej wojny światowej i wcześniej, w okresie II Rzeczypospolitej. Harmonogram spotkań i tematów ustalono podczas pierwszego spotkania w Łucku, w 1996 roku. Realizacja tego projektu trwała pięć lat i – pomimo pewnych trudności – zakończyła się sukcesem. Seminaria odbywały się naprzemiennie: na Ukrainie i w Polsce. W każdym z nich brało udział po 15–20 historyków z ośrodków naukowych Warszawy, Krakowa, Torunia, Wrocławia, Kijowa, Lwowa, Łucka i innych miast po obu stronach granicy. Przygotowano 60 referatów, po 30 w każdym języku. Każdy temat przedstawiono z dwóch punktów widzenia. W trakcie dyskusji udało się wypracować wspólne stanowisko wobec szeregu ważnych problemów, ale wobec wielu innych historycy zgodzili się tylko co do jednego: że warto podpisać protokół rozbieżności. Już samo podjęcie regularnej dyskusji jest ważnym osiągnięciem, jeśli rozmowa dotyczy poli-

tyki narodowościowej II Rzeczypospolitej w okresie międzywojennym, akcji „Wisła”, wysiedlania Ukraińców z ich terytoriów, kolaboracji, strat ludności polskiej na Wołyniu. Najwięcej czasu poświęcono omawianiu zdarzeń drugiej wojny światowej i relacji polsko-ukraińskich w jej trakcie oraz tuż po zakończeniu działań wojennych. Jednym z efektów badań było ustalenie chronologii wydarzeń na Wołyniu i w Galicji Wschodniej w latach 1939–1945. Seminarium zainspirowało też wielu młodych historyków do podjęcia badań w tych trudnych obszarach. Przygotowano dwie wersje językowe wszystkich referatów, a ich opracowaniem redakcyjnym i wydaniem w 10 tomach zajął się Ośrodek KARTA. Materiały te są cennym źródłem wiedzy, wykorzystywanym w nauczaniu akademickim po obu stronach granicy. Dotacja z Programu Wschód-Wschód umożliwiła organizację wszystkich seminariów, podróże naukowców, przygotowanie i wydanie publikacji. Dyskusja toczy się dalej, a jej dynamikę wyznaczają międzynarodowe konferencje, organizowane teraz pod patronatem Akademii Nauk w Kijowie i Uniwersytetu Wrocławskiego.

**Projekt: *Międzynarodowy Rezerwat Biosfery Polesie Zachodnie.*
Współpraca transgraniczna między Polską, Białorusią i Ukrainą
(2000, 2001, 2003)**

Grantobiorca: Ekologiczny Klub UNESCO – Pracownia na Rzecz Bioróżnorodności, Piaski

Dotacja z Programu Wschód-Wschód Fundacji Batorego: 15 070 zł

Ekologiczny Klub UNESCO – Pracownia na Rzecz Bioróżnorodności prowadzi kampanię na rzecz ochrony nadbużańskiej przyrody: „Połączy nas Bug”. Współpracuje z administracją publiczną gmin, powiatów i województw w Polsce, przygranicznych rejonów na Ukrainie oraz z międzynarodowym zespołem naukowców i ekspertów. Jednym z efektów tej współpracy było przystąpienie rejonu Sokala do Euroregionu Bug (2000). Działania Pracowni na Rzecz Bioróżnorodności doprowadziły do złożenia wniosku do UNESCO o utworzenie Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery Polesie Zachodnie. Do zarządzania rozwojem terenów przygranicznych powołano nowe Sto-

warzyszenie Poleskie, wspólne dla gmin, powiatów i organizacji pozarządowych w Polsce. Podobne stowarzyszenie należało powołać na Ukrainie. Wymagało to mobilizacji i odpowiednich przygotowań organizacyjnych. Pracownia na Rzecz Bioróżnorodności zorganizowała kilka seminariów, których celem było wypracowanie programu, ułatwiającego przekazywanie polskich doświadczeń partnerskim organizacjom na Ukrainie i Białorusi. Podczas jednego z nich, zorganizowanego pod hasłem „Jak utworzyć fundusz lokalny?” (styczeń 2001), przedstawiono propozycje, jak gromadzić i pomnażać fundusze lokalne, prowadzić akcję na rzecz wspólnej, poleskiej marki itp. Kolejne seminarium „Koń jaki jest, każdy widzi – czyli marketing i promocja turystyki” miało na celu integrację działań stowarzyszeń i firm zajmujących się agro- i ekoturystyką, stworzenie przemyślanej i skutecznej kampanii promocyjnej regionu. Spotkania miały też uaktywnić lokalnych przedsiębiorców, uświadomić im możliwe korzyści płynące z harmonijnego wykorzystania zasobów środowiska (w ekoturystyce i agroturystyce) oraz podnoszenia jakości życia na wsi (przez poprawę infrastruktury). Seminaria i warsztaty stały się inspiracją do wykorzystania miejscowych uwarunkowań, tradycji i obyczajów na rzecz wspólnej promocji regionu.

Wnioski wypracowane podczas tych seminariów zaprezentowano naukowcom, ekologom i przedstawicielom organizacji pozarządowych z Ukrainy i Białorusi w maju 2001 roku, podczas spotkania we Włodawie. Jego realizacja była możliwa dzięki dotacji z Programu Wschód-Wschód. W spotkaniu wzięło udział 43 specjalistów z Polski, 14 osób z Ukrainy i 2 osoby z Białorusi. Zaproszono znacznie więcej specjalistów z Białorusi, ale mimo dużych starań nie udało się przekonać naukowców z Białoruskiej Akademii Nauk do uznania partnerskiej roli organizacji pozarządowych w tworzeniu międzynarodowego rezerwatu biosfery i do udziału w tym spotkaniu. Dlatego postanowiono podnieść rangę spotkań i organizować je w przyszłości przy współpracy z Katedrą Ochrony Środowiska Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Działania inspirowane przez Pracownię charakteryzują się różnorodnością, otwartością i konsekwencją. Stanowią

wzór partnerskiej współpracy między trzema sektorami na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim.

Projekt: *Karta Praw Młodego Obywatela* – projekt współpracy polsko-litewskiej w dziedzinie aktywizacji młodzieży i przygotowania jej do uczestniczenia w życiu szkoły i społeczności lokalnych (2002)

**Grantobiorca: Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 3, Rybnik
Dotacja z Programu Wschód-Wschód Fundacji Batorego: 32 892 zł**

Każdemu z nas – bez względu na wiek – zdarzają się sytuacje, kiedy czujemy się skrzywdzeni lub wykorzystani, ale nie wiemy, jak zareagować. Nie znamy swoich praw w demokratycznym społeczeństwie. Projekt *Karta Praw Młodego Obywatela* zrealizowany przez Zespół Szkół Ponadpodstawowych w Rybniku przy współpracy z Departamentem Oświaty regionu wileńskiego miał na celu uświadomienie polskim i litewskim uczniom, czym jest prawo i jak ważna jest jego znajomość. We wrześniu 2002 roku do Rybnika przyjechała grupa licealistów z Wilna, aby wspólnie z polskimi kolegami wziąć udział w warsztatach na temat praw człowieka i ucznia. Zajęcia składały się z prezentacji, gier i dyskusji, uczniowie byli też zachęceni do wypowiedzi plastycznych, m.in. wykonali plakaty, symbolicznie obrazujące znaczenie wybranych punktów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Najpierw jednak zapoznali się z podstawowymi terminami prawnymi. W trakcie ćwiczeń i dyskusji sami dochodzili do odpowiedzi na pytania, z jakimi aktami prawnymi spotykają się na co dzień i na czym polega prawo do podmiotowości. Poznawali swoje uprawnienia w stosunku do innych członków społeczności szkolnej i rolę organów przedstawicielskich w instytucji życia publicznego, jaką jest szkoła. W dyskusji wcielali się w role nauczycieli, rodziców, przedstawicieli samorządu uczniowskiego; poznawali tym samym racje innych i zdobywali umiejętność negocjacji. Analizowali procedury wybierania samorządu szkolnego, a potem jego podział na różne komisje odpowiedzialne za kulturę, naukę, sport itd. Ważnym akcentem była dyskusja na temat integracji euro-

pejskiej, podczas której uczniowie mówili o swoich oczekiwaniach i miejscu krajów naszego regionu w nowym układzie. Po tej dyskusji malowali plakaty na temat „Moje miejsce w zjednoczonej Europie”. Młodzi ludzie zdobywali wiedzę na temat podstawowych praw i możliwości uczestniczenia uczniów w życiu szkoły: prawa do swobodnej wypowiedzi, prawa do życia bez przemocy i poniżania, do informacji i poszanowania godności osobistej, podtrzymywania tożsamości narodowej i etnicznej, prawa do organizacji życia szkolnego w taki sposób, aby zachować proporcje między wysiłkiem wkładanym w naukę a możliwością rozwijania własnych zainteresowań. Podczas warsztatów wypracowali też program przyjaznej szkoły i nauczyli się, jak tworzyć gazetkę szkolną, jak wykorzystywać ją do przekazywania informacji o sprawach ważnych dla rówieśników i społeczności lokalnej. Litewscy uczniowie podkreślali, że chcieliby wiele zmienić w swoich szkołach, poczuć się ich współgospodarzami. Uczniowie z Polski dowiedzieli się od młodych Litwinów, jak żyje się w społeczności wielonarodowej (litewskiej, polskiej i rosyjskiej). Po zakończeniu warsztatów, których organizacja była możliwa dzięki dotacji z Programu Wschód-Wschód, ponad 200 uczestników rozjechało się do domów z wiarą i przekonaniem, że mają możliwość aktywnego wplywania na sytuację i wywoływania zmian w środowisku szkolnym.

Projekty z konkursów tematycznych

Projekt: *Beskidzkie strumyki* – polsko-ukraiński program wsparcia rozwoju społecznego i kreowania liderów młodzieżowych (2004)
Grantobiorca: Stowarzyszenie Szkoła Liderów, Warszawa
Dotacja z Programu Wschód-Wschód Fundacji Batorego: 28 060 zł

W małych miejscowościach po obu stronach granicy polsko-ukraińskiej młodzi ludzie mają podobne problemy. Zacołanie gospodarcze regionu, utrudniony dostęp do edukacji i bieda sprawiają, że wielu z nich rezygnuje z ambicji, zanim wejdzie w dorosłe życie. O tym, że tę sytuację trzeba i można zmienić, przekonali nas członkowie Stowarzyszenia Szkoła Liderów

z Warszawy. Ich projekt *Beskidzkie strumyki*, realizowany przy współpracy z organizacją pozarządową Europejski Dialog ze Lwowa, miał motywować i mobilizować do działania uczniów szkół średnich – Polaków i Ukraińców – z kilku powiatów województwa podkarpackiego i obwodu lwowskiego. Zaprosili do współpracy młodych ludzi działających w samorządach szkolnych, w kołach zainteresowań, w parafiach lub w jakiś inny sposób włączających się w życie swoich społeczności, a także ich nauczycieli i opiekunów. W grudniu 2003 roku dwie grupy uczniów z opiekunami – po 35 osób z Polski i Ukrainy – spotkały się w ośrodku szkoleniowym w powiecie krośnieńskim. Stowarzyszenie Szkoła Liderów zorganizowało dla nich czterodniowy warsztat, którego program obejmował budowanie umiejętności pracy w zespole, diagnozowanie problemów własnego środowiska, tworzenie projektów, planowanie i motywowanie zespołów do działania. W trakcie zajęć uczestnicy warsztatu poznawali swoje kultury – polską i ukraińską – i sprawdzali w codziennej praktyce, co to znaczy „dialog międzykulturowy”. Po powrocie do rodzinnych miejscowości mogli wypróbować nowo nabyte umiejętności; razem z opiekunami przygotowali projekty edukacyjne i wychowawcze skierowane do swojego najbliższego środowiska. Najlepsze z tych „małych” projektów zostały następnie wybrane w konkursie i zrealizowane przez młodzież we współpracy ze szkołami, gminnymi ośrodkami kultury, parafiami i innymi organizacjami w poszczególnych wsiach. To były proste pomysły, nie wymagające dużych nakładów finansowych: pomoc dzieciom ze szkół wiejskich w odrabianiu lekcji, organizacja kursu lub wycieczki, warsztaty taneczne i muzyczne, wystawa. Jednak każde zadanie, nawet tak małe, wymagało mobilizacji i uczyło odpowiedzialności, planowania i współpracy w zespole. Młodzi wolontariusze zdobyli dodatkowo wiedzę o życiu swoich rówieśników po drugiej stronie granicy. Podsumowaniem projektu *Beskidzkie strumyki* dofinansowanego przez Program Wschód-Wschód było seminarium zorganizowane we Lwowie w kwietniu 2004 roku. Spotkali się tam opiekunowie grup i liderzy, aby wymienić doświadczenia i opowiedzieć o projektach zrealizowanych przez grupy uczniów. Najlepsze „małe” projekty, które mogą

być powielane w innych miejscowościach, opisano na stronie internetowej oraz w biuletynie rozesyłanym do szkół.

Projekt *Beskidzkie strumyki* pozwolił na uaktywnienie naturalnej energii młodych ludzi i dał im wiarę w sens prostych działań na rzecz innych. Wszyscy uczestnicy zyskali nowe kompetencje, a wartością dodaną stało się nawiązanie trwałej współpracy między organizacjami i szkołami działającymi po obu stronach granicy polsko-ukraińskiej.

Projekt: *Samorząd uczniowski szkołą demokracji* – cykl szkoleń dla nauczycieli i uczniów z Białorusi (2003)

Grantobiorca: Centrum Kształcenia Liderów i Wychowawców im. Pedro Arrupe, Gdynia

Dotacja z Programu Wschód-Wschód Fundacji Batorego: 33 808 zł

Nowe metody nauczania i zarządzania promowane przez Centrum Kształcenia Liderów i Wychowawców im. Pedro Arrupe w Gdyni prowadzą do stworzenia środowiska, w którym młody człowiek mógłby się rozwijać jako osoba świadoma swojej roli w społeczeństwie demokratycznym, kompetentna, zatroskana o innych, potrafiąca twórczo rozwiązywać problemy i radzić sobie w świecie wolnej konkurencji. Centrum im. Arrupe od 1997 roku organizuje szkolenia nauczycieli i wychowawców, w kraju i za granicą. Podobne cele stawia sobie Towarzystwo Mowy Białoruskiej im. Franciszka Skoryny z Mińska, dodając do nich starania o wprowadzanie języka białoruskiego do szkół i instytucji państwowych. Towarzystwo im. Skoryny działa jednak w dużo trudniejszych warunkach, ponieważ – jak wiadomo – nauczanie w języku białoruskim na Białorusi nie jest sprawą zwyczajną, a aktywność na rzecz demokratyzacji i samorządności obywatelskiej oraz wolności wypowiedzi spotyka się ze stanowczym przeciwdziałaniem władz. Dzięki dotacji ze strony Programu Wschód-Wschód obie organizacje zrealizowały wspólny projekt pod nazwą *Samorząd uczniowski szkołą demokracji* (od czerwca 2003 do lipca 2004). Jego celem było stworzenie środowiska współpracujących ze sobą nauczycieli i uczniów,

a w dalszej perspektywie demokratyzacja środowiska szkół średnich na Białorusi. Najpierw zorganizowano w Warszawie szkolenia dla grupy 10 białoruskich nauczycieli, którzy w ramach dodatkowych obowiązków opiekują się szkolnymi samorządami. Szkolenie to miało im pomóc w przygotowywaniu uczniów do prowadzenia debat na forum publicznym. Następnie ci sami nauczyciele białoruscy i jeden przedstawiciel Centrum im. Arrupe, wyposażeni w specjalnie przygotowane materiały dydaktyczne, szkolili przedstawicieli samorządów uczniowskich podczas warsztatów zorganizowanych w Mińsku. Program warsztatów dla uczniów kładł nacisk na rozwijanie umiejętności pracy zespołowej, ćwiczenie różnych stylów podejmowania negocjacji i decyzji, sposoby rozwiązywania konfliktów i – co wydaje się szczególnie ważne – ćwiczenie umiejętności podchodzenia do trudnych sytuacji jak do wyzwań. Jeden z warsztatów poświęcony był definiowaniu cech idealnego samorządowca. Realizacja tego wartościowego projektu napotkała na wiele trudności: dyrektorzy szkół z Witebska uniemożliwili swoim uczniom wzięcie udziału w warsztatach, a białoruska straż graniczna zatrzymała dwie białoruskie organizatorki, które jechały do Gdańska na spotkanie podsumowujące realizację programu. Mimo to rezultaty wspólnego działania były bardzo dobre: przeszkolono 10 nauczycieli i 44 uczniów z białoruskich szkół średnich. Samorząd uczniowski szkoły w Mińsku nawiązał kontakty z samorządami szkół w Polsce, na Litwie i na Węgrzech, uczniowie białoruscy rozpoczęli opracowywanie programu zajęć pozalekcyjnych dla samorządów uczniowskich i zaplanowali ulepszenie wydawanych przez siebie gazetek. Czterech nauczycieli białoruskich zostało przyjętych do grona trenerów Centrum im. Arrupe i wspólnie przygotowało program adresowany do nauczycieli na Ukrainie i w Albanii.

Projekt: *Budujmy wspólnie Europę – porozumienie młodych Euro-regionu Bug* – targi i warsztaty z udziałem uczestników z Ukrainy (2004)

Grantobiorca: Europejski Dom Spotkań – Fundacja Nowy Staw, Lublin

Dotacja z Programu Wschód-Wschód Fundacji Batorego: 28 815 zł

W latach budowania demokratycznej opozycji w Polsce i potem, podczas procesu wstępowania do Unii Europejskiej, Polska otrzymała duże wsparcie ze strony organizacji pozarządowych z krajów Europy Zachodniej. Organizacje te włączały polskie instytucje i stowarzyszenia we wspólne projekty, przekazywały wypracowane procedury i dobre doświadczenia. Teraz, kiedy już jesteśmy w Unii, na nas z kolei spoczywa obowiązek „podawania dalej”, a naturalnymi partnerami są sąsiedzi: Ukraińcy i Białorusini. Na takim założeniu opierał się szeroko zakrojony program *Budujmy wspólnie Europę*, zrealizowany w 2004 roku przez Fundację Nowy Staw z Lublina, przy współpracy z ukraińskim Centrum Obywatelskich Młodzieżowych Organizacji Wołynia Nasza Sprawa. Obie organizacje należą do Porozumienia Młodych Euroregionu Bug, które skupia 16 organizacji ukraińskich i 6 polskich. Ich liderzy, a także przedstawiciele samorządów lokalnych z Wołynia i Lubelszczyzny wzięli udział w cyklu warsztatów, wizyt studyjnych i w targach zorganizowanych przy pomocy Programu Wschód-Wschód. Jeden z warsztatów poświęcony był współpracy samorządów i organizacji pozarządowych, a także realizacji projektów z wykorzystaniem funduszy europejskich. Uczestnicy mogli przyjrzeć się sesji rady miasta Świdnika i porozmawiać z przedstawicielami zarządu miasta. Podobne spotkania miały miejsce w Lublinie i Nałęczowie – organizatorzy warsztatów chcieli bowiem przybliżyć gościom specyfikę zarządzania zarówno większymi, jak i małymi ośrodkami miejskimi. Burmistrzowie podawali przykłady konkretnych korzyści, jakie ich miasta odniosły jeszcze przed akcesją. Warsztaty kończyła dyskusja na temat współpracy polsko-ukraińskiej w ramach Euroregionu Bug. W ramach programu *Buduj-*

my wspólnie Europę odbyło się także szkolenie „Przygraniczna współpraca młodzieżowa – aspekty praktyczne”, przeznaczone dla grupy polsko-ukraińskiej. Prowadzili je trenerzy, którzy sami przeszli drogę od wolontariusza do koordynatora dużych, międzynarodowych projektów i potrafili w przekonujący sposób przekazać swoje doświadczenia młodym uczestnikom. Ważnym wydarzeniem programu stały się „Targi organizacji obywatelskich i samorządów Euroregionu Bug”, które odbyły się w Łucku i Lublinie. Organizacje ekologiczne, młodzieżowe, kulturalne, pomagające osobom niepełnosprawnym i działające na rzecz integracji europejskiej po obu stronach granicy, mogły pokazać się u sąsiadów, nawiązać kontakty i zaplanować wymianę. Podczas targów zaprezentowano też nowe strony internetowe euromixbug.org i eurobug.org, które powstały po to, by informować o integracji europejskiej pod kątem współpracy polsko-ukraińskiej. Efektem programu *Budujemy wspólnie Europę* było przeszkolenie wielu osób i poszerzenie kręgu organizacji polskich i ukraińskich, zainteresowanych współpracą europejską.

Projekt: Założenie ośrodków wspierania przedsiębiorczości młodzieży na Ukrainie – warsztaty i szkolenia w Polsce i na Ukrainie (2004)

Grantobiorca: Stowarzyszenie Odnowy Obszarów Wiejskich „Wieś i Europa”, Kraków

Dotacja z Programu Wschód-Wschód Fundacji Batorego: 49 400 zł

W kwietniu 2004 roku Stowarzyszenie Odnowy Obszarów Wiejskich „Wieś i Europa” zorganizowało cykl szkoleń dla grupy ponad stu absolwentów szkół średnich na Ukrainie. Szkolenie pomogło młodym ludziom ze wsi zdobyć wiedzę niezbędną do założenia własnego przedsiębiorstwa. Uczyli się oni, jak ocenić potrzeby rynku, znaleźć dobry pomysł i klientów, opracować biznesplan i starać się o kredyt. W czasie warsztatów dyskutowano o tym, czym jest konkurencja, o nowoczesnych sposobach sprzedaży i metodach zdobywania informacji rynkowej. Młodzi wiejscy przedsiębiorcy potrzebują jednak czegoś więcej: stałego wsparcia ze strony ośrodka,

w którym mogą znaleźć informacje i rady. Dlatego w ramach tego samego projektu finansowanego przez Program Wschód-Wschód Stowarzyszenie „Wieś i Europa” zorganizowało także dziesięciodniowe szkolenie dla 16 osób z Ukrainy, których postawa i zainteresowania wskazywały na to, że będą umiały promować przedsiębiorczość młodzieży w ramach pracy na rzecz centrów lokalnej przedsiębiorczości w swoim kraju. Program szkolenia obejmował wizyty studyjne i warsztaty. Zawieziono ukraińskich doradców do gospodarstw i przedsiębiorstw, których doświadczenia mogą być przeniesione w warunki ukraińskie, mówiono także wiele o organizacji centrów doradztwa. Centra informacyjne – tak w Polsce, jak i na Ukrainie – muszą pełnić różne role: udzielać wsparcia młodym przedsiębiorcom, pomagać im w budowie strategii, struktury organizacyjnej i finansowej, doradzać przy wyborze banku finansującego przedsięwzięcie. Ukraińscy doradcy mogli przyjrzeć się pracy Banku Spółdzielczego w Bukowinie Tatrzańskiej i rozmawiali z jego prezesem. Odwiedzili kilka wyspecjalizowanych gospodarstw agroturystycznych i siedzibę stowarzyszenia Galicyjskie Gospodarstwa Gościnne, gdzie podjęli ich gazdowie bukowińscy. W Ośrodku Wspierania Przedsiębiorczości w Żegocinie zapoznali się z zadaniami takiego ośrodka, jego strukturą organizacyjną i metodami zarządzania. W Olkuszu odwiedzili przedsiębiorstwo produkujące dachówki, a w Wolbromiu zakład przetwórstwa mięsa. W tym zakładzie mogli się przekonać, w jaki sposób wprowadza się normy unijne i nowe przepisy, nie tracąc jednocześnie walorów dobrej, tradycyjnej polskiej żywności. W Kalwarii Zebrzydowskiej odwiedzili przedsiębiorców branży meblarskiej, w Zatorze zakład produkujący cegły, a w Myślenicach Przedsiębiorstwo Pszczelarskie Apipol, zajmujące się przetwarzaniem i dystrybucją miodu. Po zakończeniu cyklu wizyt ukraińscy uczestnicy podkreślali, jak wiele korzyści dało im takie połączenie teoretycznego szkolenia z możliwością obserwacji – podczas wizyt studyjnych – konkretnych rezultatów działania polskich przedsiębiorców. Podczas wizyty zebrali doświadczenia, które będą im pomocne w zakładaniu i utrzymywaniu lokalnych ośrodków wspierania przedsiębiorczości młodzieży. Wypracowano też założenia strategii takich ośrod-

ków, które następnie rozpoczęły działalność, korzystając z pomocy lokalnego biznesu w czterech miejscowościach Ukrainy.

Projekty krótkoterminowe

Projekt: *Młdzież na wyborach* – wizyta studyjna przedstawicieli organizacji pozarządowych z Azerbejdżanu (2004)

Grantobiorca: Fundacja Edukacja dla Demokracji, Warszawa

Dotacja z Programu Wschód-Wschód Fundacji Batorego: 11 983 zł

Azerbejdżan odzyskał niepodległość już ponad trzynaście lat temu, ale budowanie struktur demokratycznych przebiega tam bardzo opornie. W zachodnim Azerbejdżanie nic nie sprzyja aktywności obywatelskiej. Spośród 320 000 mieszkańców tego terytorium 52 procent nie ma pracy, a zarobki tych, którzy pracują, nie przekraczają równowartości 25 dolarów. To nie wystarcza, by przeżyć, dlatego wielu ludzi wyjeżdża, najczęściej do stolicy kraju – Baku, gdzie łatwiej o zarobek. Pozostali nie są zainteresowani udziałem w wyborach, ponieważ nie wierzą w demokratyczne procedury ani w to, że obywatelska aktywność może wpłynąć na zmianę sytuacji społeczno-ekonomicznej. Wielu uprawnionych do głosowania (szczególnie kobiety i młodzież) nie rozumie w ogóle jego sensu. Próbę wpłynięcia na ten stan podjęło Centrum Informacyjne dla Organizacji Pozarządowych oraz Praw Człowieka z zachodniego Azerbejdżanu. Zwróciło się do polskiej Fundacji Edukacja dla Demokracji z prośbą o zorganizowanie wizyty studyjnej dla przedstawicieli organizacji pozarządowych z Azerbejdżanu. Celem tej wizyty było przekazanie polskich doświadczeń dotyczących demokratyzacji wyborów i aktywizacji młodzieży do uczestnictwa w wyborach. W maju 2004 roku ośmioosobowa grupa z Azerbejdżanu przyjechała do Polski. Podczas ośmiodniowego pobytu goście uczestniczyli w 17 spotkaniach z działaczami organizacji pozarządowych w kilku miastach, z przedstawicielami władz państwowych, instytucji naukowych oraz mediów. Najwyżej oceniono spotkanie w Państwowej Komisji Wyborczej, które pozwoliło azerskim

gościom zdobyć informacje na temat organizacji wyborów w Polsce, a także spotkanie w Ośrodku Studiów Wschodnich, gdzie zapoznali się z bardzo ciekawą analizą sytuacji politycznej, ekonomicznej i społecznej w Azerbejdżanie i w krajach z nim sąsiadujących. Goście odwiedzili Centrum Edukacji Obywatelskiej, Uniwersytet Wrocławski, Polskie Radio (gdzie rozmawiali na temat wolności słowa) i Szkolny Klub Europejski, działający przy jednym z warszawskich liceów. Uczestniczyli też w szkoleniu zorganizowanym przez Fundację Edukacja dla Demokracji, a poświęconym roli organizacji pozarządowych w trakcie wyborów. Korzyści z tej wizyty było wiele: kontakty nawiązane między polskimi i azerskimi organizacjami pozarządowymi mogą owocować współpracą w przyszłości. Polscy współorganizatorzy projektu poznali sytuację polityczną i społeczną w Azerbejdżanie i odrębność tego kraju w stosunku do innych państw leżących na Kaukazie. Reprezentanci organizacji azerskich zdobyli wiedzę o działaniu instytucji demokratycznych i sektora pozarządowego w Polsce. Po powrocie zorganizowali seminaria dla młodzieży w każdym z mniejszych regionów zachodniego Azerbejdżanu. W obliczu kolejnych wyborów zaplanowanych na jesień 2005 opozycja w Azerbejdżanie jest bardzo słaba organizacyjnie, a jej przedstawicielom trudno osiągnąć porozumienie. Dlatego tak ważne jest mobilizowanie świadomości i aktywności obywatelskiej w tym kraju, szczególnie wśród młodzieży.

Projekt: *Kultura społeczności lokalnych w mediach* – wizyta studyjna przedstawicieli mediów lokalnych z Chorwacji, Jugosławii i Ukrainy (2001)

Grantobiorca: Dom Pojednania i Spotkań im. Maksymiliana Kolbego, Gdańsk

Dotacja z Programu Wschód-Wschód Fundacji Batorego: 32 720 zł

W Polsce ciągle niewiele wiemy o tym, jak żyją społeczności wielokulturowe, złożone z grup wyznających różne religie i kultywujących odmienne obyczaje. Dyskusja na temat poszanowania praw mniejszości

dopiero ostatnio nabiera dynamiki. Tymczasem w większości krajów Europy – na wschodzie i zachodzie – o wyzwaniach wielokulturowości mówi się znacznie więcej, bo jest ona faktem, czasem wpływającym pozytywnie na społeczność lokalną, częściej jednak rodzącym wiele konfliktów, które trzeba rozwiązywać. Umiejętność przedstawienia życia społeczności wielokulturowej w mediach była tematem warsztatów dla młodych dziennikarzy z Polski, Ukrainy, Chorwacji i Jugosławii, zorganizowanych we wrześniu 2001 roku przez Dom Pojednania i Spotkań im. Maksymiliana Kolbego w Gdańsku. Jest to ośrodek założony przez ojców franciszkanów, którzy poprzez organizację międzynarodowych spotkań i warsztatów pragną formować młodych ludzi w kierunku otwartości na problemy innych, w duchu porozumienia i pojednania. Kilka projektów realizowanych przez Dom Pojednania i Spotkań otrzymało wsparcie finansowe od Programu Wschód-Wschód. Jednym z nich był projekt *Kultura społeczności lokalnych w mediach*, czyli wizyta studyjna, warsztaty i wykłady, w których brali udział młodzi dziennikarze, aktywni na płaszczyźnie kultury i zaangażowani w życie swojej społeczności. Reprezentowali oni organizacje pozarządowe, mniejszości narodowe i grupy etniczne z czterech krajów. Pierwsza część projektu poświęcona była wykładom i dyskusjom na temat szans i zagrożeń płynących z wielokulturowości. Następnie – podczas wizyt w różnych organizacjach pozarządowych i spotkań z przedstawicielami samorządów – młodzi dziennikarze poznali projekty realizowane przez grupy mniejszości narodowych w sferze kultury (np. Kaszubów), a także rolę samorządów lokalnych i mediów w promocji kultury mniejszości. Ostatnia część programu poświęcona była praktycznemu wykorzystaniu zdobytych informacji i doświadczeń, a jej efektem stało się wydanie gazety „Pod Lupą”. Wspólna praca młodych dziennikarzy nad tworzeniem gazety pozwoliła im poznać modelowe zasady funkcjonowania redakcji, pracy nad tekstem, wyboru ważnych zagadnień i formy ich prezentacji, polityki informacyjnej i tworzenia właściwej oprawy plastycznej. Przede wszystkim jednak nauczyła ich, jak stworzyć zespół współpracowników zaangażowanych w przedsięwzięcie promujące wielokulturowość i zdolnych do wydawania wartości-

wego biuletynu informacyjnego. Realizacja tego projektu była krokiem w kierunku kształtowania silnych mediów lokalnych w Polsce, na Ukrainie, w Jugosławii i Chorwacji. Uczestnicy umocnili się w przekonaniu, że silne media lokalne mają wpływ na rozwiązywanie konfliktów, bo mogą informować o życiu różnych grup, aktywizować ludzi do działania i budować płaszczyznę wymiany, podczas której ogniskują się wspólne wartości.